

TOELICHTING door ANDRE VAN DUREN regie/scenarist DE HELLEVEEG

Tragikomedie

De Helleveeg wordt een meeslepende tragikomedie. Centraal staat een bijzonder eigenzinnige vrouw, de helleveeg Tiny van der Serckt. Aanvankelijk zal de kijker zich verbazen en amuseren om en met de helleveeg (Van Dale: helleveeg, kwaadaardige vrouw). Wanneer gedurende de film blijkt wat Tiny in haar jeugd mee moest maken zal de glimlach plaatsmaken voor huiver en uiteindelijk voor compassie.

De film is een portret van een vrouw en van een veranderende tijdsgeest. De benepen dubbele moraal van de jaren 50 en 60 maakt plaats voor de losse zeden van de jaren 70 en 80 die ingeruild wordt voor individualisme en oordelend moralisme in de nieuwe eeuw.

Scene1: “....Tiny lijkt op Brigitte Bardot in “Et Dieu crea la femme”....”

Het script is gebaseerd op de gelijknamige roman van A.F.Th. van der Heijden. Het universum van een van Nederlands grootste schrijvers wordt op een toegankelijke manier verbeeld. Het onderwerp, de seksuele moraal van de afgelopen 50 jaar, is belangrijk, zeker gezien de uitwassen op dit gebied. Een inventief scenario is de basis van de film. Door de toegepaste perspectiefverandering t.o.v. het boek is de vertelling zeer geschikt als speelfilm. De primaire doelgroep zijn de bezoekers van de kwaliteitsbioscopen die in grote getale bezocht worden door de beter opgeleiden in de wat hogere leeftijdsgroepen. Door een jonge cast met bekende acteurs zal ook het jongere deel van het publiek aangesproken worden. De scabreuze scènes horen voor een “must see” factor te zorgen. De film is een unieke aanvulling op het overige aanbod van Nederlandse speelfilms. Het onderwerp, het specifieke van de vertelling en het eigen universum, maken de film ook zeer interessant voor een internationaal publiek.

Blue Jasmine

Forrest Gump

Aangezien er in Nederland geen tragikomedies gemaakt worden verwijzen we voor de sfeer naar enkele buitenlandse films. De film doet denken aan “Blue Jasmine” van Woody Allen of aan “Forrest Gump”. Met de laatste film heeft “De Helleveeg” ook de opbouw in episodes gemeen die onderbroken wordt door een verteller.

Stijl scenario

De tragikomedie begint luchtig als de Franse film “Amélie”. De werkelijkheid van de hoofdfiguur is vaak absurdistisch. (De recensent van de Telegraaf noemt het boek een vrolijke schandaalroman). De vertelstijl sluit aan op die van Wes Anderson: Snel, hoekig, komisch. Dan gaat de film geleidelijk over naar familiedrama. Het wordt een volkse “Festen”. We zien dat diverse familieleden tegen elkaar worden uitgespeeld. Uiteindelijk maakt het familiedrama plaats voor een persoonlijk drama als in de film “Breaking the Waves”. De overgang van komedie naar tragedie gaat geleidelijk: daarbij zitten er ook in het tragische einde lichte elementen.

Structuur scenario

De epische film kent drie aktes en 12 sequenties. Het verteltempo wordt gedurende de film verhoogd. De eerste acte heeft 2 sequenties; de tweede acte heeft 4 sequenties; de derde acte heeft 6 sequenties.

De film heeft een inleiding zonder chronologie. Vervolgens wordt het verhaal chronologisch verteld aan de hand van de leeftijden van Tiny. De tijdslijn wordt drie keer doorbroken door flash backs. De laatste flash back vormt het hoogtepunt van de vertelling.

De eerste acte gaat over de vrijers van tante en het trouwen en over de fascinatie van het jonge kind voor zijn spannende tante. De benauwende sfeer van de jaren 50 staat centraal.

De tweede acte gaat over de seksuele aantrekkingskracht die tante op de al oudere Albert heeft. De jaren 60 en 70 met een lossere moraal komen aan bod.

In de derde acte komt vanuit de afschuw van Albert voor tante de waarheid uit haar jeugd aan de orde. Het veroordelend moralisme van de nieuwe tijd botst met de gebeurtenissen uit het verleden.

Toelichting bij de personages

Tiny van der Serckt, de helleveeg is een gecompliceerd karakter. Onder de beeldschone maar bozige buitenkant zit een kwetsbare ziel die door haar familie in de steek is gelaten en die door het isolement in haar opvoeding geen mogelijkheid heeft gekregen vrienden te maken. Daardoor kan ze haar zorgzame kant slechts tonen aan haar 12 jaar jongere neefje die af en toe komt logeren. De levenslust hebben ouders, kerk en omgeving geprobeerd hardhandig uit Tiny te slaan, maar ondanks de verbittering blijft Tiny toch nog strijdbaar en vitaal. Ze is intelligent, maar heeft geen mogelijkheden gekregen daar iets mee te doen, waardoor frustratie is ontstaan, die haar tot Helleveeg heeft gemaakt. In een andere tijd en in een ander milieu was ze een totaal ander karakter geworden.

De film toont hoe opvoeding en gebrek aan mogelijkheden iemand kapot kunnen maken. Maar vooral ook hoe funest seksueel misbruik is. Aangezien Tiny wel humor blijft houden en uiteindelijk ook haar kwetsbaarheid toont is helleveeg Tiny toch een personage om van te houden, precies zoals haar 12 jaar jongere neefje doet.

Albert Egberts is een wat bang jongetje die alles wat om hem heen gebeurt nauwkeurig registreert. Hij is nieuwsgierig en kan goed met verschillende soorten mensen omgaan. Daardoor heeft hij lange tijd uitstekend contact met zijn tante. Albert overwint zijn angsten en leeft naarmate hij ouder wordt gevaarlijk en meeslepend. Zijn observatievermogen, zijn rijke fantasie en zijn gevoel voor drama maken hem tot toneelschrijver. Met het overwinnen van zijn angsten en het ontwikkelen van zijn persoonlijkheid ontstaat ook een minder aardige man. De compassie voor zijn tante verdwijnt; dat ligt aan tante, maar ook wel aan de zelfbewuste Albert die er niet vriendelijker op wordt. Gelukkig komt het mededogen weer terug in de derde fase van zijn leven waardoor mildheid en medeleven weer de boventoon voeren.

Hanny van der Serckt is het vleesgeworden compromisfiguur. De oudste zus van Tiny heeft op veel te jonge leeftijd verantwoordelijkheden gekregen die ze nog niet aankon. Ze heeft voortdurend in conflictsituaties gezeten en is ten onder gegaan aan haar pogingen de lieve vrede altijd te bewaren. Ze wilde en wil iedereen behagen en komt daardoor voortdurend in de problemen. Ze is het absolute spiegelpersonage van haar zus De Helleveeg, maar met haar goede gedrag heeft ze ook een rotleven. Gebrek aan ontplooiingsmogelijkheden hebben ook haar leven verpest en het feit dat haar man en zus hun ongenoegen met hun leven op haar botvieren.

Ouders van Tiny. Opa (vanuit het perspectief van verteller Albert) is een mopperaar die in de crisistijd aan de kost moest komen wat nauwelijks lukte. Om met de situatie om te gaan werd hij een stille wat chagrijnige, in zichzelf gekeerde man. Oma heeft haar leven draaglijk gemaakt door zichzelf te hospitaliseren. Haar ziektes geven haar status en ze laat zich verzorgen door haar kinderen Hanny en Tiny; ze neemt geen enkele verantwoording voor haar kinderen. Dat kan ze niet, ze is immers ziek.

Nico van Dartel. De schoenmaker die zich zowel aan Hanny als aan Tiny vergrijpt lijkt een vrolijke grappenmaker, een charmeur. Hij is de beste vriend van opa dus kan het niet zo zijn dat hij zich aan de dochters vergrijpt vindt opa. Van Dartel maakt maximaal gebruik van de dubbele moraal op seksueel gebied en heeft veel profijt van de zwijgcultuur. Het tragische is dat de jonge Tiny gevoelig is voor zijn charmes, met funeste gevolgen.

Koos Kassenaar is de overspelige echtgenoot van Tiny. Achter een vriendelijke façade gaat een egoïstische man schuil. Vanaf de trouwpartij kiest hij voor zichzelf en niet voor zijn ongelukkige echtgenote, haar daarmee blijvend in de rol van Helleveeg duwend.

Cast

Voor de rol van Albert hebben we meerdere acteurs nodig die samen het personage vormen. Zo hebben we twee kinderen en twee volwassen nodig om Albert tot leven te brengen; Albert is zowel 6-11-17 als 55 in de film. Tiny wordt in principe door 1 actrice gespeeld. Speciale make-up, pruiken en digitale ondersteuning gaan ervoor zorgen dat zij alle leeftijden van 14 tot 67 jaar optimaal kan spelen. Voor de bijrollen volstaat meestal één acteur. We gaan met de hoofdrollen camera- en make-up-tests organiseren om de optimale atmosfeer voor de verschillende leeftijden te creëren.

Dialog

Hoewel de film in een volks milieu speelt in Brabant, zullen we het dialect vermijden. De dialogen van Van der Heijden hebben een Zuidelijke constructie, maar zijn niet in dialect geschreven. We gaan uit van een licht Brabantse tongval. De voice over is die van de dramaturg Albert Egberts die gestudeerd heeft en zich heeft losgemaakt van zijn volkse afkomst. Aangezien tante Tiny niet gestudeerd heeft, maar wel intelligent is, net als haar neef, zijn de dialogen niet plat, maar vol verrassende wendingen en subtekst. De moderne soapdialog die in sommige recente historische producties bewust is gebruikt (“Hoe duur is de suiker”, “Kenau”) is zorgvuldig vermeden.

Culturele betekenis

Zoals hierboven reeds vermeld is het bronmateriaal afkomstig van een van onze grootste hedendaagse schrijvers. In 2013 ontving A.F.Th. van der Heijden de P.C. Hooftprijs en onlangs werd hij op plaats drie gezet van belangrijkste Nederlandse schrijvers van dit moment. Het zeer eigen universum verdient het om verbeeld te worden. Behalve een erg interessante karakterstudie toont de film ook de veranderende mentaliteit van Nederland gedurende de afgelopen 50 jaar. De centrale gebeurtenis, seksueel misbruik dat afgedekt wordt door de naaste omgeving, is nog steeds erg actueel. Zowel in de katholieke als protestante kerk, bij verenigingen, zwembaden en het openbaar ministerie.

De mechanismes van zwijgen en verzwijgen zijn nog steeds in werking. Daarom is de film een tekening van de geschiedenis met enorme actualiteitswaarde. Ik wil een goed beeld geven van de provincie in Nederland. De juiste sociale typering is belangrijk. Zelden komt het arbeidersmilieu geloofwaardig aan bod in Nederlandse films. Aangezien ik een zelfde soort achtergrond heb als Van der Heijden (Brabander, eerste generatie studierend, opgegroeid onder de strenge regels van het katholicisme, daarvan losgekomen, in Nijmegen gestudeerd, in de Randstad woonachtig) denk ik dat ik de geschikte regisseur ben om het werk van Van der Heijden te verbeelden.

Cameravoering

De visuele stijl moet dwingend zijn en een eigen karakter krijgen. We willen ver weg blijven van de handheld documentair stijl. Juist speciale kaders en lenzen moeten de komedie versterken en het drama aanzetten. De in Eindhoven geboren director of photography Theo Bierkens gaat de film draaien. Naast zijn Nederlandse werk o.a. de speelfilm De Ontdekking van de Hemel, de TV serie De prooi en voor Sigma de speelfilms 1000 Rosen en Kracht draait hij een groot gedeelte van het jaar in Duitsland talloze TV films en afleveringen van o.a. Tatort.

Production design

Gestileerd realisme is het uitgangspunt voor het productiondesign. We gaan uit van de exacte werkelijkheid, maar zullen bepaalde elementen weglaten om duidelijk te kunnen vertellen, om te stileren. Het is niet de bedoeling om een documentair portret te maken; we willen zoeken naar sterke visuele beelden, naar schoonheid in de eenvoud. Zo krijgt de filmwerkelijkheid een eigen gezicht dat goed aansluit bij de komediekant van het scenario. Maar ook de dramatische scènes zullen door kleurgebruik visueel interessant worden. We voegen wat voorbeelden toe om een idee te geven welke richting de sfeer op zal gaan.

Locaties

We gaan zo veel mogelijk op locatie te filmen. De wijk Tivoli in Eindhoven waar Van der Heijden is opgegroeid bestaat nog. Ook enkele fabrieken en straten in Eindhoven en Geldrop zijn nog te gebruiken. Ik heb reeds locaties gezocht en voeg enkele foto's toe. Gerenoveerde huizen die goed zijn voor de latere tijdvakken zullen met decorbouw en hulp van de computer weer in hun jaren 50 staat worden teruggebracht.

Geboortehuis A.F.Th. van der Heijden, Poemastraat 83 Eindhoven. In film Lynxstraat

Geldrop Huis Ouders Albert

Schoenfabriek Best (staat in Geldrop)

Station Eindhoven

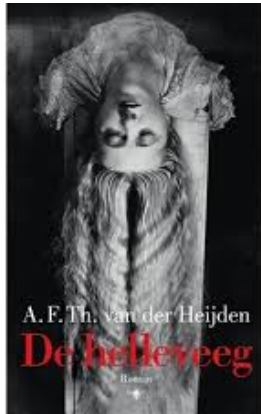
Hondenkennel (Doel)

Aansluiting bij vorig werk, urgentie.

De Helleveeg is de opvolger van De Bende van Oss; het is dertig jaar later. De messen hebben plaats gemaakt voor de scherpe tong van Tante Tiny. Het milieu is niet meer misdadig, maar wordt nog steeds door kerk en kapitaal bepaald. De film sluit aan bij mijn eerder historisch werk (Tijd van Leven, Mariken, Kees de Jongen, De Bende van Oss). Een karakterstudie wordt gekoppeld aan de veranderende tijd. Mijn laatste speelfilm is gedraaid en uitgekomen in 2011. Ik heb intussen gewerkt voor televisie en heb commercials geregisseerd. Voor continuïteit in mijn regie-carrière is een nieuwe speelfilm erg belangrijk.

Het boek

“DE HELLEVEEG” is de laatste roman van A.F.Th. van der Heijden en werd door de auteur gepresenteerd tijdens de uitreiking van de P.C. Hooftprijs die aan hem in 2013 werd toegekend. Het is deel 5 van de romancyclus “De Taneloze Tijd”, maar kan als een losstaand deel gelezen worden. Hoofdpersoon is Albert Egberts, net zoals in de rest van de reeks. Zijn tante Tiny (zus van zijn moeder) staat centraal in de vertelling.

December 2013 werd er een rechtszaak aangespannen door Peter Koelewijn tegen Van der Heijden en De Bezige Bij. Koelewijn had problemen met de manier waarop hij en zijn moeder in het boek voorkomen. Koelewijn wilde het boek verbieden of anderszins dat er aanpassingen gemaakt werden. Koelewijn verloor de rechtszaak.

Viswinkel Koelewijn Eindhoven

Peter Koelewijn

Enkele citaten uit recensies van het boek

“De Nederlandse literatuur is verrijkt met een nieuw takkewijf”. – nu.nl ****

“Een nieuwe nis in de kathedraal van het oeuvre, zonder voorbereiding te betreden, maar niettemin onderdeel van een immens complex waar de architect nog lang niet klaar mee is.” – Arjan Peters, de Volkskrant ****

“De inzet is te achterhalen welk geheim er schuilgaat in de kwaadaardige furie van deze tante. En dan komen we in nog veel onverkwikkelijker regionen terecht, in een moreel moeras van kindermisbruik, katholieke schijnheiligheid en ouderlijk weggijken”. – Arnold Heumakers, NRC Handelsblad ****

“Met zijn formidabele stijl oefent A.F.Th. een talige macht waartegen weinig verweer mogelijk is.” Trouw

“De hilarische en incestueuze seksscène vormt een van de hoogtepunten in deze vrolijke schandaalroman” – De Telegraaf ****

“DE HELLEVEEG is de verrassende heropstanding van A.F.Th. van der Heijden als romanschrijver.” – De Standaard der Letteren ****

Utrecht, januari 2015 – Andre van Duren